

Տարեկան գինը 10 թուրլ, կէս տարվանը 6 թուրլ:

Առանձին համարները 5 կօպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաբաղադրացիք դիմում են ուղղակի
 Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ

(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ:

ԳԵՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

“ՄԵՆԿ”

ԱՄԵՆՈՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 883 ԹԻԻՆ

Եր հրատարակվի նոյն ղիբքով և նոյն պրոզրամայով:

ՊՐՕԳՐԱՄԱ

I. ՏԵՐԻԹԵԱՆ ԿԱՊԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՂ ՅՈՂՈՒՄՇՆԵՐ: III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: ԸՆԴՀԱՆՈՐ յՈՂԱԾՆԵՐ, ԹՂԹԱՅՈՂԹԻՐԱՆՆԵՐ, ԼՈՒՐԵՐ: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: ԸՆԴՀԱՆՈՐ յՈՂԱԾՆԵՐ, ԹՂԹԱՅՈՂԹԻՐԱՆՆԵՐ, ԼՈՒՐԵՐ: V. ԽԱՄԻ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀՆՈՒՅՐԻՆՆԵՐ: VII. ՀԱՆԱՍՏՐԱԿԱՆ: ՖԵՐԻՆՈՅՆ, ՎԵՅԵՐ, ԻՆՔՆՈՐԱՐԵՆ և ԹՎԱՐՈՒՄԱՆ յՈՂԱԾՆԵՐ զԽՈՒԹԵԱՆ ամեն ձևերով, ԹՂԹԱՅՈՂԹԻՐԱՆՆԵՐ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՀԱՍՈՎ համարները 5 հոսիկ:
ՀԱՍՅԷՆ. *Тифлисс, редакция «Мшак».*

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԻՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Շամախու
 Նամակ Խոթազորին: Կերբին Լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻ
 ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: ԹԽԵՐԽԱ: Նամակ ԹԽԵՐԽԱՅ
 ԱՐՄԱՔԻՆ Լուրեր:—ՀՆՈԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐ
 ԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԿ ՇԱՄԱԽՈՒՅ

Նոյեմբերի 15-ին

Պ. Արուստամյան «Մեղու» Լրագրում գետեղած «Հայ բողոքականի ընտանիք» վերնագրով իր վերադասարանի մեջ նկարագրելով մի գերբաստանի աղետալի վիճակը և նրա տնաճոր տամբրի և անխիղճ վարմունքը, որ կարելի է վերաբերեն հնադարեան բարբարոս վարմունքներին, չօգտվում է մի արվող համայնքի պատիվը: Բանաստեղծը իր վերջին դարձած մի նոր վիճ է լացում կրօնական լնդիդների պատճառով իրարից բաժանված հայերի մեջ, նա վառում է թշնամութիւն, ատելութեան հուրը և բողոքում ժողովրդի աղետալ վայրկյանի դեպքի իր արհեստից աշխատանքները, թոյն է անում ազգի միութեան գաղափարի մեջ, այն ինչ ազգի բաժանված անդամները միմյանքի հետ միմյանքի կերպով ըսկել են իրար մոտենալ: Յառու սրտի պիտի ասես, որ պ. Արուստամյանի պատճառ հնադարեան ազգի եղբայրութեան, մարդասիրական զգացմունքի խանգարելուն: Բայց սաքա մի նոր ժամանակ իրանց հաշիւ մեջ սխալվելով, անհիշատակ հնադարեան եկեղեցուն, քան թէ օգտւում: Նրանք յօնքը չհնկու լիտարեան աշխարհաբանութեան հետ միմյանքի պատճառ լուսաւորեան սկզբնապիտանի զանազ գործունէութիւնից առաջ եկած վնասը, ցատկով է յիշելու նրանց յիշատակը:

Եթե այ. Ստրասանը և նրա նմանները հուսա
տես լինեին, ազդի երջանակովինը աչքի առա
ռեսննալով, փոխարեն ժողովուրդը դեպի իրան
արհեսակից պալադաան հեղափոխերը գրգռելու
աշխատանքի սեր և միտքին զարդանու, առկա
պիտի շահին յոգուտ ազդի և եկեղեցու: Քանզ
եղբայրական անկեղծ սիրոյ փայլալայնը մէջ այլա
դաան հայերը ժամանակով պիտի մոտենալին ի
րանց բոլոր զաղափարներով իրանց արհեսակիցնե
րին, առանց ընդարձակելու կրօնափոխութեան
չբնական Այո, միշտ այդ միջոցով և ոչ թէ տրվ
կերպ կարելի է կրօնափոխութեան առաջն տ
նել: Սա անուրանալի ճշմարտութիւն է որ հաւա

ծանցրը, առիւթիւնը և զրպարտութիւնը առկա
հպատում էն կրօնապիտոութեան, քան թէ նրան
զաղարեցնում: Հալածմնաց շնորհիւ բլագ մեծի
մառնի Բրիտանոյի մի հատ եկեղեցին այսօր
բաժանված է հաղար ալի եկեղեցիներ և ա-
ղանդները: Հալածումաց շնորհիւ այսօր կանց-
նում է Շառաթում մի հայ-աւետարանական բու-
տերական եկեղեցի:

Նշյալ լրագիրի 112 համարում կարդում ենք Շա-
մախուց հաղորդած լուրը, իբր թե մաստիգինները
շամախեցի տաճիկ Հաջի-Գուլալից 60% պարագե-
փող վեր առնելով և չը կարողանալով դուրս
գալ մի այդպիսի ծանր պայմանի տակից, զիմում
են լուստերակամներին և ստանալով նրանցից ի-
րանց պիտոյքը կամայ ակամայ ստիպվում են
լուստերակամ դառնալով ընդունելու։ Պատմում
էին, որ մասաղացիները լսելով մի այդպիսի
զրպարտություն իրանց զեմ, խօսում են իրար
մեջ, «թե հիմայ հաւատում ենք, որ ամեն ինչ
որ ասում են ակետարանականների վրա չինձու-
սուտեր են»։ Պիտի խոստովանած, որ աս մի չո-
քափիկի միտա է, որ տալիս են ամանք իրանց յո-
ղուածներով այն եկեղեցուն, որի պաշտպանն
թեան մէջ ախոյեաններ են ներկայանում։ Փանդ
մի այդպիսի լուր լսելուց յետ անկասկած մասա-
ղեցի երկու կողմի հայերը, որոնք հակամիտվա-
նելով զէօլի ակետարանական եկեղեցի-
րաց տակիցն տարուբերելով իրանց մտքին
մէջ, աւելի չհատուաւորեն իրանց համոզմունք
ներում։ Սրանից ընթերցողը կարող է եզրակաց-
նել, թէ որքան միասաբեր կարող են լինել այն
մանրամասնությունները, որ վերոյիշեալ վեպի
մէջ նկարագրվում են, իբր թէ լուստերակամ քա-
րտիչները մարդկանց փողով են որսում։ Վա-
յն քալքիտտեհի գլխին, որ նա փողով պիտի
ստանձնուս պաշտ և վայ այն քարտիչին, որ Աս-
տուծու խօսքը ասուտարի է դարձրին։

Եթէ դատարանը է աշխարհիս երեւոյն բողոքը
կան հայերի մէջ որ և իրէ մի անհատ, որ ունի
բիւշ Գրիգորի (վէպի հերոս) պէս բռնութիւն
գործ դնում սրա և նրա կրօնական համոզմունքը
դէմ, նա ոչ թէ բրիտանական չէ, այլ և հնթանո
սիցն էլ վատ և և զղուկի: Քանզի լրիտանոնէս
թիւնն շնորհակալ ինքն անգամ բռնութիւն գոր
ծը դրաւ. վանտորդ նրա հետեւողները ևս չը պի
տի գործ դնեն:

Մենք այսօրան չենք զարմանում այդ վիպասա-
նութիան վրա որքան զարմանում ենք, որ քսան-
մյուս ևս լուսատուրիալ անձինք ևս ընդունում և
այդ վիպել իբր կատարված իրողությունը: Թե՛
ան ճիշտ իրողություն և, որ շատ կարելի է, ին-
պէս եղել են աշխարհիս երեսին Յուդաներ, վա-
սակներ և շատ եղեռնապաշտ անհամար, այս

կարող են ևս լինել անխելձ, բարբառոս Գրիգորյանի
 ռուսիկ ցանկալի էր խմայել ո՞վ է այդ Գրիգորը
 ո՞ր ժամանակ և ո՞րտեղ է կատարվել այդ անջքը
 նաև ո՞վ է այն հայ փաստորը որի հեռքն ան-
 դամ տեսնվում է՝ լուովկասում՝ լուգրուլիան մի-
 ջույգա ճիւղ տեղեկությունների հաղորդելով սրա
 համար հեղինակը ասելի հասած կը լինի իմ նպա-
 տակին։

խնդրի մկերակերում է պ. Չամբարյանի՝ Բազումի շրջանի լրագրի 188 համարի մէջ հազարդան լուրին պիտի առած, որ գններալ սուպերինտենդենտը չէ յանդիմանած Բազումի բողոքական հայերին, թէ քննչա դոքա Աւետարանի վրա չաշխատեալ, քանիք լուսորական եկեղեցիներն ևս չունին նոյնին Բազմ ճշմարտութիւնը սա է. Բազումի մէջ կան հայ և գերմանացի աւետարականներ, դոքա ցանկութիւն յայտնելով մի եկեղեցի կառուցանելու, չեն համաձայնուիլ իբրտ հետ յետազայ խնդրի մէջ: Գերմանացիները պահանջել են, որ Քրիստոսի խաչաւորութեան պատկերը, ինչպէս դրանց մէջ ընդունված է, ունենան եկեղեցւում, բայց հայերը չեն համաձայնուիլ: Վասնորոք դնենքալ սուպ. խորհուրդ է առել հայերին, քանի որ եկեղեցին չէլ չինել, առաջուց բաժանվին գերմանացիներեջ և ունենան իրանց առանձին եկեղեցին, փաստորը ուսումնարանը, իսկ գերմանացիները իրանց, իւրաքանչիւրը պահելով իր խղճի և համոզմունքն ազատութիւնը: Գէներալ սուպերինտենդենտը իրաւունքը չունի հայ-աւետարանականներին յանդիմանելու այդ բանում, քանի որ դոքա լուսորական եկեղեցւոյ ծոցը անցնելիս արտօնութիւն են ստացել նոյն եկեղեցւոց խղճի կատարիալ ազատութիւն պահել քանի մի բացառութիւններն մէջ, վասնորոք դնենքալ սուպ. ևս չէ կամենալ ճնշել խղճի և համոզումնքի ազատութիւնը: Նոյն ճանաչելով հայերին աւետարանական, լուսորական եկեղեցւոյ անդամներ, որոշել է, որ Բազումի յայտնան գերմանացի փաստորը միայն հայերին ծառայէ: Ուրեմն այսուհետեւ Բազումի հայ-աւետարանականները կ'ունենան իրանց առանձին եկեղեցին, փաստորը և ուսումնարանը, սաան խառնվույտ գերմանացիների հետ:

Է. Փիրբուղաղեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 21 հոյեմբերի

Հատ անգամ մեր պարբերական լիբրլիթերը մեզ զարդացական հարցերին վերաբերեալ ամէն տեսաւայելչութեանը ու լիբլիթայելչութեանց չը կարողանալով տեղ տալ իրանց էջերում, ստիպուած են եղել մերժել այդպիսի գործածները, պատճառ բերելով, որ կենսանք մէջ հազար ու մի տեսակ լիբլիթներ կան չարութեանը և մշակելու: Մասամբ իհարկէ, այդ ճշմարիտ է. որովհետեւ մեր զարդացական աշխարհում այնքան հարցեր կան բնական զատելու, այնքան պակասութիւններ՝ լրացնելու այնքան ցաւեր չուժելու և այնքան զեղծուժեւ մտորակելու, որ՝ եթէ մեր լիբլիթերը իրանց կենսականներին այդ հիմնարկութեան և առհասարակ զարդացական խնդրերին,—այդու ամենայնիւ չէին կարող ամենքին զո՛հ կացուցանել:

Մեր զրավանական և զպրոցական գործը, մանաւանդ վերջին ժամանակներում, մի այնպիսի զրոյեւ զարկ է ստացել, որ միշտ ու միշտ առաջնապէս շարժի վրա է կանգնած: Այստեղ ինքն ըստ ինքեան մի մասնադիտական թերթի կարեւրութիւն, մինչև անգամ անհրաժեշտութիւն է առջեւ դալիս: Եւ անն ստեղծում է «Լարտրան»:

Բայց նորան ապրիլու և իր գործը կատարել
համար կեսնր է հարկաւոր: Իսկ կիսանքը, ամեն
քին յայտնի է, որ մեր օրերում միտան մի միտան
ցով է ապահովուում—փորձով: Փոփը: Դաւ Վլադ
ժարանից): շատ ու շատ առաջ հարկաւոր է ուր
լրացիւններին: Ինչ պէտք է անել ուրեմն: Թո՛

հենը, որ նա տի կողմից եկել է, այն կողմը դնայ
Քայլը դա միայն մեր բարոյական ոյժերի թուլու
թիւնը կապացուցանէ, դա մի դառն արհամար
հանը կը լինի մեր մտաւոր աշխարհի կողմի
լուսաւորութեան ու յառաջդրութեան ուղ
ղումը, վերջապէս դա մեր անհոգութեան ու ան
տարբերութեան մի փայլուն ապացոյց կը լինի:

Ստալինյան դրահանքը կայ, կարևորությունը դիպ
լի է: Մի մասնավարժական թերթ՝ անհրաժեշտ է
մեզ, թե՛ «Վարժարան» լինի դա և թե՛ մի ուրիշ
անուն կրող: Խոսք չը կայ, որ այդ թերթի տա
րածվելու և մեզանում արժատ բունելու մի դըլ
խառոր արդյունաբերի է՝ նորա յատկություն է
Մայսչուռ մեր մեա թերթերը ամեն տեսակ լոբն
դիրներ են յարտգանում ու քննում, «Վարժարան»
մեր բազմաթիւ ու բազմատեսակ կարիքներից մի
այն մէկն է չօգտվում, որով և նա անմատչելի է
դառնում առանց նորա էլ մեր լրագրական սա
կաւթիւ բաժանաւորների մեծ մասին: Հրապար
կում մնում են միայն ուսուցիչները և մի քան
դորձին՝ համակարգ անձինքը: Բայց մէնակ ու
սուղիչները կարող են սպանովել՝ նորա կիանը
ուսուցիչները, որոնք մեծ մասամբ դեռ իրան
կեանքը չեն կարողանում ապահովել:

Արդեն «Կարժպարանի» 4 համարը լոյս է տեսել, բայց, որքան մեղ յայտնի է, այդ ամսագիրը զեռ. հս 200 բաժանորդ չտնի: Մենք կարծու ենք, որ այդ պահատեւիւնը կարող են լրացնել իրանք դ պր ոցն եւ ը, որոնց բարօրութեան համար լիւրթը արդէն սկսել է իր աշխատանքը: Տարեկան 5 ը. նորա համար, որ մի դպրոցի չքաւ ուսուցիչներն է նոցա սանելը կարծես, բան ու լորեն ու իրանց գործը աւելի հարստան հիւրել ե գեղեցիկ սկզբունքների վրա առաջ տանեն,—մե կարծիքով, մեծ բան է է և ամեն ուսումնարար կարող է հանել: Գուցէ, մեղ ասին, որ մեր ծխական և գիւղական ուսումնարանների մէջ չատելը վերին աստիճանի չքաւոր են, աղքատ են: Թող տանք, որ այդպիսի ուսումնարաններ էլ կան: Բայց չէ որ կան և այնպիսիք, որոնք համար մեծ ծանրութիւն է տարեկան 5 ը. վճարող:

Ինչպէս պ. Ա. Երեզնեանի հրատարակած տեղեկագրից երեւում է, ուսումնայոց բոլոր թեւերի մէջ մինքն ունենք ընդամենը 330 դպր. և 832 ուսուցիչ: Եթէ այդ զգրոյններէք գէթ 200- և բոլոր ուսուցիչներէք միայն 300-ը կարողանա ու կամենան բաժանորդագրուել «Վարժարանին», այն ժամանակ միայն զգրոյններն ու ուսուցիչները կարող էլ լինին ազատուիլ մեր միակ մանկական վարժարան ամսագրի գոյութիւնը: Եւ չենք յիշում մեր՝ Տաճկաստանի ու Պարսկաստանի զրաբոցներն ու ուսուցիչները, Էլ չենք յիշում այն հանգամանքը, որ՝ որքան և լինի, հասարակութեան ընթերցող դասից Էլ կը գտնուին մաթ. դիկ, որոնք նոյնպէս կ'օգնեն «Վարժարանի» յառաջդարձումովնանը. չէ՞ որ ամեն ծնող պարտաւորութիւն է համարում իր որդուն վարժարան դրսևել:

Մենք հաստատ համազված ենք, որ ՀԱԲԻԺԻԲԻՆԻ
նրա խմբագրությունը, որի նպատակը միայն
էր կրթության մեծ գործին ծառայություն
մատուցանելն է, թէ ուսուցիչների և թ
ղայրդների դործը թվեթանայնու համար, պատ
րաստ է այդ Ծ Ի. նաև մաս առ մաս ընդդ
նելու, երկու անգամով, և մինչ անգամ մի մ
ր ու բ լ լ լ լ լ : Միայն թէ գործին համակողմներ
իրանց կողմից չը խնայեն ըստ կարողութեան
օգնություն հաղնել: Մեծապատիւ թեմական տ
առչաների, ուսուցիչների և միանգամայն ղալրդե
կան վարչականացի խորին ուշադրութիւնն են
հրաւիրում պա հանդամանքի վրա:

Մի/թէ, յիրաւի, մեր բոլոր թերթերը պէտք
դատաւարաւած լինեն ծնւիւնուց յետոյ շուտ
մեռնելու: Մինչև երբ:

Յ. Նազարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ ուղարկված է հետևեալ նամակը։ «Ձեր լրագրի № 214 մէջ տպւած նամակը Ներսիսեան դպրոցի որդեկրներէ վրա, անաչառ և իրաւացի իրաւորութիւններէ պարտաւորուած իր մէջ։ Արդեօք դա՞ էլ պիտի լինի ձայն բարբառոյ յանապատի, թէ ոչ։ Թէ որդեկրները այդ դպրոցում նիւթաւ են և հիւանդոտ, այդ կարող են վկայել ոչ միայն բժշկները, բայց և ամեն ոք որ տեսած է որդեկրներին։ Ներսիսեան դպրոցի հիւանդանոցը տարվայ մէջ միայն արձակուրդներին է փակ լինում։ Որդեկրները մինչև 4 ժամ դասերից յետոյ թողութիւն են գտնվում—դա էլ անուրանալի է։ Ընդեր հիւանդութիւններէ ամենատիրապետողն է այդ դպրոցում թոքախտը։ Շատերը, նոյն իսկ բժշկները խտտովանել են, որ դպրոցի ննջարանը և սեղանատունը պէտք է քանդել և նորոգել։ Պէտք էր թող տալ, որ գոնէ մինչև ճաշ որդեկրները իրանուէր ունենային մանգալ, խտակ ոչ ծծել։ Ոչ մի որդեկր, ձեռքը սրտին դրած, չէ կարող հաստատապէս ասել թէ կատարելագոյն աս ու ոչ չէ։ Պէտք է, վերջապէս զիջելով իր զեղոյթները վերանայ դպրոցից և պահին ստիպելով—որդեկրները։ Որդեկրները չարունակ հաղում են, մտէք որ և է դասատուն և կը լսէք որ աշակերտներէ մի քանիս չարունակ հաղում են և իրանց հաղալով ընդհատում են դաստառութիւնը,—որպէք որդեկրներն են։ Բարեհաճեցէք զալ մի օր և մնալ այն թողում և ազակաւնում օգուտ, ընել մի զիջար արտաքնոցին կից գտնուող ննջարանում,—և կը տեսնէք որ դուք էլ կը սկսէք հազալ։ Զարմանալի է որ գտնվում են միջոց ունեցող մարդիկ, որոնք դուրսը չեն պահում իրանց զաւակներին, այլ յանձնում են նրանց որդեկրներն։ Որդեկրներն ուղեղը երբեք այդքան արթնում և թաղմ չէ, որքան երթեկներին։ Նրանք դասերի ժամանակ միշտ նիւթում են, ուրեմն ուղարկութեամբ չեն կարող հետեւել դասերին, այդ կը վկայեն ըստ ուսուցիչները։ Այդ երևոյթի մէջ մեզուսը որդեկրական կեանքն է։ Ինչպէս ուրեմն պահանջեք որ որդեկրը ուսման մէջ երթեկներին հասարակ անապաղութիւն անէ,—դա անհնարին է։ Բայց արդեօք այդ բոլորի վրա հոգաբարձութիւնն ու տեսուչը դարձնում են որ և է ուղարկութիւն,—ոչ։ Նրանք, երբեք, աւելի կարծոր բանիւր են զբարկած»։

Թիւրքաց Հայաստանից ստացած մամուլային նամակից քաղում ենք հետևեալը։ «Ներ Արարի-փաշան Նիկիտոսով ասպետաբեկացաւ, թիւրքերը ուղեցին մահմետականների ֆանատիկոսութիւնը զրդուել և արեւելքից և Գնա Շէյխ-Արաղուլլահը մկսեց աղմուկ բարձրացնել և Տաճկա-Հայաստանում։ Բայց մինչև նրա այդ երկիր հասնելը, Արարին արդէն հաւանքից անդիւրացիներէ և թիւրքերը իրանց նաշալի մէջ սխալվեցան։ Սխալը ուղղելու համար զօրք ուղարկվեցաւ չէյխի դէմ, նրա բանակը նուաճելու համար։ Բայց այդ մեծամարտաւ քաղվածքի բանակը կազմված էր ընդամենը 300 մեկ և սոված զինուորներից, որոնք մի քանի ամիս ապրեցան ժողովրդի հաշտով, աւերելով զիւղերը։ Ոչ մի կուր տեղի չուներ, թիւրքերի և չէյխի զօրքերի մէջ։ Շէյխը թողեց անմիջապէս Հէրէրէի և Գնաց Մուսուլ, իսկ զօրքերը իրանց տեղը դարձան։ Մահմետականներն առհասարակ և թիւրք ժողովուրդը մասնաւորապէս, շատ թուլացած, ընկած և յուսահատված են»։

«Մշակի» երկկիւյ համարում «Թատրոնասեր» ստորագրութեամբ տպված, խմբագրին ուղղված նամակի մի տեղի հետ մենք բոլորովին համաձայն չենք։ «Իշխան Ամատունին երեք տարի շարունակ, ասում է նամակագիրը, ստիպված էր մաքառել ամեն տեսակ գիտարութիւնների դէմ»։ Մենք արդէն հազար անգամ ասել ենք և կըրկուսում ենք, որ իշխան Ամատունին սպանեց և թաղեց հայոց թատրոնը։ Այժմ կուզենայինք հարցնել ինչ գիտարութիւնների դէմ մաքառում էր իշխանը։ Հասարակութիւնը յանձնեց նրան նայել 8 հազար բոլոր, որ գնացին պի. Պալմի գրոյանը, հասարակութիւնը նրա թատրոնին տալիս էր իւրաքանչիւր տարի մինչև 20 հազար տարեկան և կամուտ, հասարակութիւնը, չը նայելով, որ անհաշիւ և չուայ կերպով տարվեցաւ թատրոնը և վերջը անհետացաւ, անդադար ներկայացնում էր մտքի ազատութեանը, կը գտնի իմ մէջ մի մը չնորհալարութեան ուղեբանը իշխան Ամատունու, երբեք այն պատճառով, որ նա մօրթեց բանայ փորձը ինձ իրաւունք է տալիս մարգար թատրոնը։ Կ. Պալմից բերված թատրոնական լէնտայ, որ մտքի ազատութիւնը, որին դուք այ-

խումբը իր արուեստական խաղի հետ միասին բերեց Ամատունուն, թէ և մի փոստ, բայց պատ-բառաւ անգին ընդհատուած։ Ուրեմն ընդհատուած ի մասին էլ մտածելու պէտք չունիք իշխանը։ Ինչ գիտարութիւնների դէմ պէտք է մաքառել, ուրեմն, իշխանը, որին հասարակութիւնը ամեն բան պատրաստ յանձնեց, իսկ նա գործը անհաշիւ ու չուայ կերպով տարաւ ու ոչնչացրեց։ Գուցէ, ոչ մի հայ գործիչին երբեք մեր հասարակութիւնը յանձնած չէր մի այդքան պատրաստ և ազահոված գործ, ինչպէս յանձնվեցաւ թատրոնի գործը Ամատունուն, ոչ ոք այդքան աշակերտութիւն հասարակութեան կողմից երբեք չէ ստացել մեղքներ, թէ բարոյագրում և թէ նիւթագրում,—և նա իր կամիւնով չը կարողացաւ, չիմացաւ ինչպիսի կերպով տանել գործը, այլ երկու տարվայ ընթացքում կատարելագոյն ոչնչացրեց նրան։ Ամատունին կարծում էր որ թատրոնի պէս մի գործ, թէ իր անձուներ ընդհատուածով, թէ թանգ դնելով, կարելի է միշտ պահել որպէս մի գիտարութեան, չուայութեան միջոց հասարակութեան մի նեղ, ունեւոր դասին պատկանող շրջանի համար և ընդունակութիւն չունեցաւ հետզհետէ դարձնել թատրոնը թէ ընդար-տուարի, թէ դերի և թէ տեղական խմբի կողմից մի հասարակ, ժողովրդական, տեղական գործ։ Կուզենայինք իմանալ ինչ գիտարութիւնների դէմ պէտք է մաքառել նա, երբ ամեն բան նրան աշակցում էր և նա ամեն բան չուայեց։

Թիւրքիստ բերդական հիւպատոսը հաղորդեց մեզ մի նամակի հետ բերդական Գէնտ քաղաքում առաջիկայ 1883 թվի մարտ և ապրիլ ամիսներին լինելի այդեղորդային միջադարձային կոնգրէսի յանձնաժողովի հետեւալ շրջաբերականը, որ քաղված է այդ յանձնաժողովի արձանագրութիւններից։ «Կամենալով տալ ամեն աղքերի այդեղորդութեան ներկայացուցիչներին մի միջոց երանց առեւտրական փոխադարձ յարաբերութիւնները ընդարձակելու և իրանց ընդհանուր շահերը մանրամասն վիճաբանութեան օգնութեամբ ճշգրտելու մշակելու, առաջիկայ 1883 թվի ապրիլ ամսին լինելու է միջադարձային ժողով այդեղորդների Բէլգրադի Գէնտ քաղաքում։ Ժողովի ծրագիրը առանձնապէս կը հրատարակվի։ Այդ ժողովի բացվելը ընկնում է ուղիղ այն ժամանակին, երբ բացվելու է նոյն քաղաքում այդեղորդութեան հինգամայ միջադարձային հանդէսը, որ կազմակերպելու է երկրագործութեան և բուսաբանութեան թաղաւորական ընկերութիւնը։ Կոնգրէսի անդամներին յարգելու համար տեղի ունենալու են այլ և այլ ածանցութիւններ և լինելու են արշաւանքներ դէպի Բէլգրադի ամենահանաւոր այդեղորդական կենտրոնները»։

Կիրակի 21-ին նոյեմբերի Արժուտու թատրոնում կայացան Թիւրքիստի դուստրի համար ձայնաւորների ընտրութիւններ, երրորդ կարգի ընտրութիւնը։ Ընտրվեցան հետևեալ անձինք։ 1) Գ. Գուրբուլ, 2) Ե. Խոսրով, 3) Ն. Զուրաւով, 4) Բ. Գ. Գլաւով, 5) Զ. Թամաշևի, 6) Գ. Կարապետով, 7) Բ. Գ. Կարապետով, 8) Ի. Գլաւով, 9) Գ. Գլաւով, 10) Ե. Բոսիւով, 11) Բ. Գ. Կարապետով, 12) Գ. Զէր-Աստուրով, 13) Զ. Ելի-միրով, 14) Ի. Կորգանով, 15) Մ. Թամաշևի, 16) Գ. Երաւով, 17) Բ. Գ. Բաբով, 18) Ն. Խոսրով, 19) Վ. Զիւրով, 20) Կ. Կորգանով, 21) Ն. Ելիով, 22) Ա. Բաբանով, 23) Կ. Ե. Ելիով, 24) Վ. Կարապետով։

«Тифл. Объяснение» լրագիրը լսել է, որ քաղաքային երկրորդ կարգի ընտրողներ, Ն. Զուրաւով, Գ. Գլաւով, Մ. Կարապետով և Կ. Ելիովը լրագրեցան զանգատ ներկայացրին նախագահականի որ երկրորդ կարգի ձայնաւորների ընտրութիւնների ժամանակ մի քանի անկանոնութիւններ են կատարվել։

Թիւրքիստ հրատարակվող «Юрид. Обозрение» շաբաթաթերթը արտասպէլ է առաւ լրագրից հետեւալ կտորը։ «Իշխան Գօրչակով 1868 թվին հետեւալ ճառ ասեց միւսիստրների խորհրդի մէջ, մամուլի նոր օրէնքի ընդունման ժամանակ։ Ամեն մի պրօբկտ, ասեց իշխանը, որ ձգտում է մտքի ազատութեանը, կը գտնի իմ մէջ մի մը չնորհալարութեան ուղեբանը իշխան Ամատունու, երբեք այն պատճառով, որ նա մօրթեց բանայ փորձը ինձ իրաւունք է տալիս մարգար թատրոնը։ Կ. Պալմից բերված թատրոնական լէնտայ, որ մտքի ազատութիւնը, որին դուք այ-

ժըմ պաշտպան էք հանդիսանում, վերջի վերջոյ իր ոյժը ձեզ դէմ կը դարձնի։ Գուցէ ասում էք որ այդ ազատութիւնը էական կերպով անհրաժեշտ է կառավարութեան համար, որպէս զի առնաւորելով լինեն զեղծումները, որպէս զի գործնականապէս վճարեն տնտեսական և հասարակական շատ հարցեր, ևս կատարելագոյն ձեզ հետ համաձայն են։ Բայց ինչ միջոցով կարող էք դուք նշանակել մամուլի օրգաններին այն սահմանները, որոնց շըրջանից դուրս նրանց ընդադառնութիւնը չը պէտք է անցնի։ Ինչ միջոցով դուք ինքնիւր կը պաշտպանէք ձեր գործողութիւնները լրագրից եւ պատրաստ էք դուք տանել յարձակումներին ամբողջ ծանրութիւնը, առանց ձեզ պաշտպանելու և առանց դրա համար հալածելու լրագրից։ Գրանից է կախված ամեն բան։ Եթէ դուք և ձեր յաջորդները տոկուն կերպով կը տանէք ընդդիմադրութիւնը, յարձակումները և թշնամական ցոյցները ձեր գործողութիւնների դէմ, որպէս մի նիւտրոններ,—այն ժամանակ ձայն տուեցէք, որ օրէնքի համար և այն ժամանակ այդ օրէնքը մեծ օգուտ կը բերի երկրին։ Բայց եթէ դուք արամադիր էր չնորհել ազատութիւնը, որի մասին խօսք կայ նոր օրէնքի մէջ, միայն այն դէպքում, եթէ նա ձեզ համար յարմար կը լինի և յետ խել նըրան երբ նա ուղղված կը լինի ձեզ դէմ,—այն ժամանակ աւելի լաւ է չընդունէք օրէնքը, որովհետեւ նա կը պատճառի ձեզ մեծ գիտարութիւններ, դուք մի քանի ամսում այդ օրէնքի հետքն էլ չէք թողնի։ Իսկ ինչ որ ինձ է վերաբերում, ես հանդիսաւոր կերպով պարտաւորութիւն եմ յանձն առնում, որ իմ միւսիստրութեանը վերաբերալ հարցերին ես չեմ պահանջի լրագրից համար ոչ մի այն պատիժներից, որոնք նախագծված են մամուլի վերաբերութեամբ նոր օրէնքի մէջ»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐԿԻԱ

Կ. Պալմից «Polit. Corresp.» լրագրին գրում են նոյեմբերի 17-ից։ Հէնց որ մեծ պետութիւնների նոր զեապաներից մէկը հասնում է այստեղ, թիւրքաց շրջանների մէջ յոյսեր են ծագում արեւելան դործի ընթացքի փոփոխութեան մասին։ Թիւրքերի կարծիքով գերմանական նոր զեապան ֆօն-Բադօլից իր համեստ և հասարակ ձեւերով յիշեցնում է մի մեղք, որ մի հարուածով կարող է շարդել ահագին հաստութեան երկաթը։ Թիւրքերը սովորութիւն ունեն լրտեսների օգնութեամբ տեղեկութիւններ հաւաքել այն բոլորի մասին, ինչ որ կատարվում էր Պերսի մէջ։ Առանձին հետաքրքրութեամբ տեղեկութիւններ էին հաւաքում այն բոլորի մասին, ինչ որ տեսում էր ֆօն-Բադօլից միւս պետութիւններին ներկայացուցիչների հետ խօսակցելու ժամանակ։ Այդ բոլորի մէջ ոչինչ զազանէք չը կայ և առհասարակ Գերմանիայի արեւելեան քաղաքականութիւնը կատարելագոյն յայտնի է, ուրեմն գերմանայի չէ, որ այդ քաղաքականութեան մասին ամենքը կարողանում են տեղեկութիւններ ստանալ։ Բ. Գուրբուլ ջաւելով իմացաւ, որ Գերմանիան կատարելագոյն հրաժարվում է Արեւելքի մէջ առաջնակարգ դեր խաղալուց։ Ամենքին յայտնի է, որ սուլթանը սաստիկ ցանկանում էր համոզել Գերմանիային դաշնակցութիւն կապել Թիւրքիայի հետ և որ Գերմանիան այդ համոզմանը օգուտ չը քաղեց այս կամ այն պետութեան աղեկցութեանը փնտելու համար։ Ընդհակառակը Գերմանիան ամեն մի յարմար դէպքի ժամանակ յայտնի է, որ միւս պետութիւնների շահերը Արեւելքի մէջ աւելի նշանաւոր են, քան թէ իր սեփական շահերը։ Այժմ սուլթանը համոզվել է, որ Գերմանիան հետեւում է միայն Բերլինի կոնգրէսի քաղաքական նախադէմին, որի ժամանակ իշխան Բիսմարկ ձայն տուեց յօ-

գուտ թիւրքաց կայսերութեան պահպանելուն։ Թէպէտ ֆօն-Բադօլից շատ լաւ ընդունելութիւն գտաւ սուլթանից, այնուամենայնիւ սուլթանի համար պարզ է, որ ֆօն-Բադօլիցին չէ յանձնված որ և է բանակցութիւն սկսել թիւրքաց կառավարութեան հետ եղիպտական հարցի վերաբերութեամբ։ Նոյնպէս և Բերլինի մէջ ոչինչ բանակցութիւն չէ կատարվում թիւրքաց զեապան Սաադուլ-բէյի հետ։ Առհասարակ թէ Բ. Գուրբուլ և թէ այստեղի զիւլումատիական շրջանները հաւատացնում են, որ ֆօն-Բադօլից թիւրքաց քաղաքական մարդկերանց հետ զեռ ևս չէ խօսակցել այս կամ այն քաղաքական հարցի վերաբերութեամբ։

Այնուամենայնիւ գերմանական նոր զեապանի Կ. Պալմի հասնելուց յետոյ, սուլթանը կարողացաւ մեկնել գերմանական քաղաքականութեան իսկական բնաւորութիւնը և հասկացաւ, որ Գերմանիան միւս պետութիւնների օրինաւոր շահերի հակառակ չէ կամենում առաջնակարգ դեր խաղալ արեւելքի մէջ։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՑ

Վան, հոկտեմբերի 29-ին

Ինչ կը սպասէք դուք Տաճկահայաստանի մի կենտրոնական քաղաքից—Վանից, անշուշտ ապահովութիւն երկրի ազգաբնակչութեան, կեանքի և և դոյրի, բարեւաւ վիճակ, ուսումնարանաց բարոյական և ներկայական յառաջդիմութիւն, մրցումն ընդդէմ նախապաշարման և ծանր լուծերի թօթափումն, այդ, դուք և պատուական «Մշակի» ընթերցողները լի յոյսերով կանկալին Տաճկա-Հայաստանի, մասնաւոր 61-եր, յօդուածի բարենորոգմանց գործարկութեան։ Բայց այս մեր սպասած անդորրութիւնը եթէ ապագայում չարտադրեն պահելու մեր յոյսեր, ներկայական երեւոյթական են։

Վանեցուց սասցուածին պէս զարձեւալ նոյն սանդը և նոյն սանդրի կտաւ, դարձեալ յետադիմութիւն, դարձեալ ճնշումներ բարոյապէս և ներկայական, դարձեալ զեղապին և քաղաքացին միակերպ ախուլալի մէջ. և արդարն է ասել մի տասնեակ տարից յետոյ Վանը ենթարկուած է ամեն մի կերպ զրուելի և միանգամայն դարձուրելի իշխող տրամադրութեան ներքոյ, դու և երեսուն տարուայ այն աղաքիւնս կուսակցութեանց հետքերը կը տան հարուած աղբի ամեն մի վարչական գործընթին, և կը խանդարեն հասարակաց անդորր վիճակ։

Փախաբանօք ցանկանում էի վերադառնալ հայրենիքս, տեսնել նրան փոխարկուած իր հին ուղղութիւնից, անցնելով Հին-Բադօլիցից, այդ հանրաժանօք կոտորածին ենթարկեալ քաղաք, աւերակներ և ժողովրդեան ներկայ անհաստատ վիճակը նկատի ունելով, որոյ քայքայուած ուսումնարանի վտաւուտն և դուրսի պատանիների աշխուժութիւնը, նոյն բարոյական ձգտում զգալի սրտերի խորքերը թափանցում են, ունելով ինձ հետ մի ծանր տպաւորութիւն, մտայ Վան հոկտեմբերի 12-ին։

Տասնհինգ օր միակերպ ես զիտեղի երկրի ներկայական և բարոյական վիճակ, հայի և թիւրքի միմեանց հետ ինչ ատիճանի յարաբերութեանց մէջ լինելը, կառավարական շրջաններում եղած քրիստոնեայ և ոչ—քրիստոնեայ սլաշտծաւարաց վարժապետութիւնները, անգուրթ վաշխառուների շաղապաւ ձեւեր և նորա բազմապատկած սովորիք հայ զեղջկականաց վրայ (որոց մի գործողութեան ես իսկ ակնատես եղայ, թէ ինչպէս նոյնանից մինը մի անկեղծ զիւղացու քանի մի օրավար հողին տէր եղաւ), և երկրորդէլ աչքի միայն հետս վարձելով մտայ մեր ուսումնարաններ, ինչ տեսայ, ինչ լսեցի, ինչ ջօափեցի, ոչ, ոչ միւսիստրական չեն, ոչ միայն մեր աղք, գործիչների նպատակն է օրիցօր զեպի լաւս յառաջդիմել, այլ նոյն իսկ կառավարութեան պաշտօնակատարները, անտարբեր են իրանց հպատակաց բարօրութեան, զօքա քանդկումն աւելի վարժ են քան շինութեամբ, միայն ներկան և օրական հացը մտածելով։ Աղք. առաջնորդարանը կայ թէ չը կայ մի և

նոյն է թէ կառավարութեան և թէ նոյն իսկ հայի աշխարհային անկողնի վրայ զորքերը չը ստանալով բաւականութիւն, երբեք անգամ էլ կարելի չէր լինէր մոտ գործել այդ պաշտօնական հաստատութեան մէջ, այլ կը դիմէին թիւրքի զաւաճողներին: Դժուար էր անկողնի վրայ զորքերը չը ստանալով բաւականութիւն, երբեք անգամ էլ կարելի չէր լինէր մոտ գործել այդ պաշտօնական հաստատութեան մէջ, այլ կը դիմէին թիւրքի զաւաճողներին: Դժուար էր անկողնի վրայ զորքերը չը ստանալով բաւականութիւն, երբեք անգամ էլ կարելի չէր լինէր մոտ գործել այդ պաշտօնական հաստատութեան մէջ, այլ կը դիմէին թիւրքի զաւաճողներին:

Քաղաքական ժողովը կուենայ երբեք իւր ստորակարգ նիստերը, բայց ամբողջապէս խօսակցութիւններ են. եթէ դրան նոյն ժամանակ չեն լինելու, ապա անհրաժեշտ էր իւր անհրաժեշտութիւնները իրարմէն անջատելու: Դժուար էր անկողնի վրայ զորքերը չը ստանալով բաւականութիւն, երբեք անգամ էլ կարելի չէր լինէր մոտ գործել այդ պաշտօնական հաստատութեան մէջ, այլ կը դիմէին թիւրքի զաւաճողներին:

Մասնաւոր այժմ ազգ. կրթական անկողնի, որտեղ երբեք կը սպասենք բարձր ազգային, որ տեղեւորում ստիպում են հազարից աւելի մասնաւոր աշակերտներ և երբեք հարկից աւելի չեն կրնար վճարել իրենց դասընթացը, քանի չափ ուսուցչաց, լուսնային և ոչ մի հմտութիւններով կամ վարժարանի: Ուսանողը և ուսանողիք զատ զատ ուսումնականներում դեռ նախապատեւած չեն աշխարհի գրութեան են, իւրաքանչիւրն հետեւում իր վարձատրութեան և իր մէջոգիւյթին: Մի քանիսն աշխարհային մէջ գիտելով, ծաղկապստիկ (մի քանիսն միայն նստաբարձիկ) վրայ մէջոգիւյթի սակեան սերտորոշեալ կուսանին իւրեանց աւանդելով ուսումը: Մի կողմը հարաճող է, մի կողմը կառավարելը—դէ տղայք ստու, լուս, այ տղան, դաստ սերտե, կը ձայնէ. մի քննութիւն էլ ուսուցիչը, ձեռ, ինչ կըսես, ատանկ չէ, ձեռ բարձր խօսէ դասը, հաւաքելով իւր զինքն մի կարգ աշակերտները դասախօսում է անորոշ ժամերով, սկսելով թիւրքերէն ընթերցանութիւնից և զրուցութիւնից, կից նորա ազգ. պատմութիւնից, մի երեք ժամ անընդհատ արդիւնքով ուսանողին դասարանի մէջ, չը տալով տան կամ տանինդ թողէր դասարանից: Բայց սաստիկ վրդովեցաւ եւ, որ այս տեսակ դասաւարտութիւնները նիստեցի երկու նշանաւոր ուսումնականներում, նմանապէս երկու նշանաւոր ուսուցչաց դասախօսելու ժամանակ, որոնցից մինը որպէս ուսումնական նորընծայ քահանայ դեռ ևս պիտի էր, և բարձր կը համարէր աշակերտներին ամբողջապէս մի ընդարձակ սրահի մէջ նստեցնել և այնպէս դասաւարտել, քան թէ առանձին առանձին բաժանմունքով և որոշ դասարաններում որոշակի ժամերով դասախօսել և տալ թիւքի զրուցանքներ:

Ինչ երկարացնենք, մեթոդիկա, նորա զատախօսութիւն, որոշ ծրագիր, ուսումը մարմնացնել աշակերտի սրտում և այլ այսպիսի մանկավարժական պահանջներ, դեռ իրականապէս գործադրված չեն այստեղ. դեռ նոյն ուղղութեան և նոյն դրութեան մէջ են, ինչ որ ևս անցաւ 1881 թուականին արձակուրդի ժամանակ Վան գետին լով արեւի իմ համառօտ նկատողութիւններ, և որը արտաստուեցաւ ներկայ 82 թուականի «Արձագանք» շաբաթաթերթի 31 համարում: Եւ մի և նոյն տեղեկագրութեան մէջ եթէ համարձակութիւն չը լինի ինձ, արեւ եւ մի քանի առձեռն առաջարկութիւններ, նոյն և կրկնում եմ պատ-

ւական «Մշակ» լրագրողը միշտ: Ա. տնօրէնի հաստատապէս ուսանողները ըստ կարողութեան առնել թուականը, ստորեկցնելով ծնողաց իրանց որդեց դաստիարակութեան համար չը խնայել քիչ թէ չափ գումարներ:

Բ. Այդ միտքն ուսումնականական յարկերը բաժանել զատ զատ դասարաններին (միայն Այր-յարդը վարժարան տեսալ, այսպէս և Յիսուսեան վարժարան էլ նոր են սկսել):

Գ. Եկեղեցական պատկանեալ կառավարների մի քանիսը յատկացնել տեղայն ուսումնականների և անկախ եկեղեցական վարչութիւնից յանձնել հոգաբարձութեան իրաւասութեան տակ:

Դ. Անդրկովկասից հրաւիրել Տաճկահայաստանի կենտրոնական քաղաքներ մի քանի ուսուցիչներ և ուսուցչուհիներ, գոնեայ կիսամանկավարժական սկստեմայով, և այս կողմերից աշակերտներ ուղարկել Վերդեան ձեռնարան կամ Ներսիսեան դպրանոց ապագայ ուսուցիչներ պատրաստելու նպատակաւ:

Ե. Մեծ քանակութեամբ բերել Անդրկովկասից արդի գործարարական դասաղբեր, հրահանգներ և մանկավարժական գրութեան և գործածել միակերպ տեղայն ուսումնականներում. գէթ միայն լոկ կարգաւոր անգամ կուղղուէին միայն իւրեանց նախնական դրութիւնից, նորութեան համեմատ ճաշակն առնելով:

Անցնել այս հարցին վրա խօսելուց, դառնա՞նք հրապարակի խօսակցութիւններից համառօտապէս գրել ձեռք: Մինչև ցայժմ, ի հարկէ, հեռագիրը կամ մասնաւոր նամակները զեկուցել են ձեռք բաղէլ վաճառաչս քաղաքի հազար հարկւրից աւելի կրպակաց այրուիլ և ապրանոց տեղայն արքունի գործերից և թիւրքերից կողողտուիլ: Մեր ողբերկը ազգայնաց ձեռք չափ է թիւրքերի ձեռքից, տխրալով կը տարբերութիւն վրատակաց վրա և Վեհ. Սուլթանի գլխութեան կաշկարհութիւն: Արդ՞ ձեռք մի միլիոն լիւրաց կը հաշուեն, և հաւանական է, որովհետեւ քաղաքը Տաճկահայաստանի վաճառաչս քաղաքներից առաջին էր իւր նիւթական միջոցներով. գտնուելով Մուք, Կորճեք, Տուրքերեան, Զորքուք և այլ և Ալէքիք նաճանգաց կետրոնատեղում, առևտրական մշտական յարաբերութեանց մէջ էր Վանի, Կարսի, Տիգրանապոլիսի, Բերլոյի, Գամաղիսի և Միջագետքի մի քանի քաղաքների հետ, և այդ ամեն քաղաքներից պակաս չեն նոյն կարգաւոր և վաճառականները, բայց այժմ նոյն մեծ հարստութիւնը կամ փրատակաց տակ ոչնչացաւ, կամ աւարի դնաց:

Արքունի տուրքերը խստապահանջութեամբ կը հաւաքուէին, և սնուցիլ ընդ միշտ դատարկ է, կասեն. ամիսներով ուժեղ չը ստացած ծառայողներ և զորականք լոկ փոխարինական ստորապետութիւններով կը մնան, և այդ ստորապետութիւնները չափ անգամ կէս դնի կը ծախուին կամ նոյն իսկ գանձապահին, կամ այլ վաճառականի:

Օտմ. զորաց մի ստուար թիւը մինչև ցայժմ դեռ ևս կենտրոնացել է Հիւրթի նաճանգին մէջ: Գնացելու Եփեսոս Եփեսոսի իւրաքանչիւրը ստատիկ զեւեղներ է նոյն. բայց այս քանի մի օր է կը լինի, որ այդ մեծ զեւեղապետը թողնուի իւր տեղ, որպէս թէ Մուսուլն է գնացել, որտեղ կառավարութիւնը նշանակել է նորա առանձին բնակութիւն:

Անցնալ օր յատկապէս խիստ ան սրբազանի չինամ Սանդիկեան օրիորդաց ուսումնական դասարանի, ըստ յարմարաւոր մի շինածք և առանձին ուսումնականական հիմնարկութիւն է Վանի մէջ. չորս առանձին դասարանով, երկու առանձնական սենեակով, մի ընդարձակ բոլորակի սրահով, որի միջով կարելի է մոտ գործել այդ դասարաններ որոշ դասերով: Ուսումնական կառուցվել է հայոց մի կենտրոնական թաղում, Այգեւոտան տեղ, բարձր դիւղ ունեցող մի պարտիկի մէջ, և որ այդ պարտիկը պիտի ծառայէ նա ևս ուսանողներին որպէս զբոսալայն: Բայց չինութիւնը դեռ վերջացած չէ, և կարելի է այս ձևով վերջացնել, զորանա փառաբարձապէս օրհնել նորա լացումը:

Կենտրոնական ուսումնական առանձին կը գործէ իւր ժաման հիմնարկի իրաւասութեան ներքոյ դաստիարակելով մօտ 60-ի չափ հասուն աշակերտներ, երբեք գոյութիւն ունեցող ընկերութիւններից միայն մինը սկսել է գործել և շարունակել իւր բարի նպատակ, «Ազգանուէր» ընկերութիւն, որը բաղկանում է քանի չափ քաւականի դարձաբան հոտ արած պատանիներից և երիտասարդներից. սքեռ ունեն տանինդ օ-

րոյն լաւան, որտեղում հաւաքուում են նաեւ ցանկացող ազգայիններ, որտեղ կը լինին երբեք անտեսարանութիւններ, բայց ամենից լաւ ինձ օգտակար թուեց լրագրական կարեւոր լուրերի ընթերցանութիւն թէ քաղ. թէ ազգ. և թէ եւրօպական քաղաքականութիւնից հաղորդած լուրերի տեղեկութիւնը, որոյ աւելի ուշագործեալ կը լսէ ռեկտորը հասարակութիւնը:

Եւ յատկապէս կը խնդրէ—«Մշակ» յարկի բաժանորդներից, որոնք մի բաժին յիշեալ ընկերութեան նուիրելոյ բարեհաճէին «Մշակ» աղագրութիւններից:

Առ այժմ թող բաւական համարուի մեր տուած տեղեկութիւն, հրապարակային շնորհակալութիւն յայտնելով ուսանական հոգի տեղութեան տեղադրուած դեր. հրապարակուած. կոստանդ կամ սարականի, որը միշտ օգնութեան ձեռք մեկնել է ամեն նեղութեանց մէջ լինող հայի դիմադրելով դանաղան զեղծմանց, պաշտպանելով իրաւունք և արդարութիւն:

Ներքորդ անգամ կը գրեմ ձեռք Աղթամարու ներկայ կաթողիկոսութեան անտարբերութիւնից դէպ իւր վիճակ, իմ և կոտուց անապատների դրութիւնից, թէ այդ հաստատութիւնները որպէս բարոյական օգուտ կարողացել են տալ իւրեանց թեմին:

Գ. Շէրենց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Եւրօպական լրագիրները հաղորդում են հետեւեալ: Հաստատուում է այն լուրը, որ քերդերի շէյխ Ուբեդուլլահ իր ընտանիքով և սուլթանի թիկնապահի ուղեկցութեամբ Մոսկու ուղևորվեցաւ: Անկարգութիւնները պարսկական սահմանի վրա, այնու ամենայնիւ, չեն վերջանում և ըստ երևոյթի թիւրքաց ամբողջ զորաբաժինը դեռ ստիպված կը լինի երկար ժամանակ մնալ Հէբէթարի վիլայեթում:

—Կ. Պոլսից հեռագրում են նոյեմբերի 15-ին: Ներքին վաճառականութիւնը կենդանացնելու համար, մտադրութիւն կայ մէկ բանկ հիմնել 40 միլիոն ֆրանկ գրամագլխով: Այդ պատճառով վճարված է փոխառութիւն անել, աչքի առաջ ունեւոր թիւրքաց կառավարութեան անազնի պարտքը: Գումարատէրերի մեծամասնութիւնը կասկածում է և չէ հաւատում, որ փոխառութիւնը կարողանայ կայանալ:

—Փարիզից հեռագրում են նոյեմբերի 13-ին: Օրինականները Փարիզի արուարձաններում կօնֆերենցիաներ են կազմում Վիկտոր Զիւզօի «Le roi s'amuse» պիէսայի ներկայացման դէմ:

—«République Française» լրագիրը այսօր հերքում է «France» լրագրի մերկացումները Գամբետայի դաւադրութեան մասին: «France» լրագիրը խոստում է, որ ինքն իր օրը մանրամասնութիւնները ստացել է «Nouvelle Revue» ամսագրի հրատարակչուհուց, տիկին Ալանից, որը այդ տեղեկութիւնները ստացել էր դաւադրութեան մէջ մասնակցողների մէկից:

—Բրիտանիայից նոյեմբերի 15-ին հեռագրում են: Նորաբար-փաշա դէպի Ալեքսանդրիա ուղևորվեցաւ «Sami» նաւի վրա:

—«Daily News» լրագիրն Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ Բ. Գուլը ամեն ջանք գործ է դրում գերմանական կառավարութեան հայացքները իմանալու համար եզրապակային և Տուսիայի լընդդիմների վերաբերութեամբ: Բերլինի թիւրքաց զեւեղան Սապուլա-բէյ, նորեւրում իշխան Բիւմարիկ հետ տեսակցելու ժամանակ, գերմանական կանցլէրը խորհուրդ էր տալի Բ. Գրանը հանդիստ լինել և համբերել, որովհետեւ ներկայ ժամանակում կայսր Վիլհելմի կառավարութիւնը յարմար չէ համարում որ և է ձեռնարկութիւն սկսել յօգուտ թիւրքայի:

—Բերլինից հեռագրում են նոյեմբերի 16-ին: Դիւանդորֆում հեղեղի պատճառով մէկ տուն քանդուեցաւ: Սպանված են 15 մարդիկ:

—Բուխարէստից հեռագրում են նոյեմբերի 15-ին: «Romanul» լրագիրը հաղորդում է, որ երկ երկու, երբ Յանիօվ, արտասահմանից Բուչուկ վերադառնալով, ռաբ դրեց բուլղարական հողի վրա, այն ժամանակ նրան խիղճ կալանա-

ւորեցին ժանդարմները, բայց նրան սպասող ամբողջ խեղ նրան ժանդարմների ձեռքից և հանգիստ տարաւ նրա տուն: Լրագիրը աւելացնում է, որ վախենում են աւելի մեծ անկարգութիւններից:

—Բօննից հեռագրում են նոյեմբերի 16-ին: Քաղաքի ստորին մասը հեղեղված է: Օգնող մասնաժողով կայացաւ: Ֆրանկֆուրտից հաղորդում են, որ ջուրը Մայնում բարձրանում է սաստիկ մեծ անձրևների պատճառով:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՍՏՈՒՑԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆՑ

ՏԱՄԲՈՎ, 22 նոյեմբերի: Բանկերը սահմանափակեցին փոխառութիւնը:

ՕՐԷՆԲՈՒՐԳ, 22 նոյեմբերի: Ներկայումս դժի վրա ձայնակցութեան կան: Եկատերինսու-լովի, Նիկոլայեւի, Ուֆայի և Յարիցինի մէջ ձեռն է, սահմանի ճանապարհ է կազմվել:

ՍԻՄԲԵՐՈՊՈԼ, 22 նոյեմբերի: Այստեղի գանձարանից 42,000 ռ. զօղանալու գործի մասին մեղադրվածները կալինիչենկո և Նօվ-գորոդսկի դատաւարոված են աքսորանքի Սիբիր: Գուլչենկո արքայադուռ է:

ՄԱՐԻՈՒՊՈԼ, 22 նոյեմբերի: Նաւագնացութիւնը Ազովի ծովի վրա դադարեցաւ:

ԻՋՄԱՆ, 22 նոյեմբերի: Բեռնաբեռ-Գալացի երկաթուղու դժի վրա ձիւնակցութեան կան:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 22 նոյեմբերի: Նորեւրում բացված դաւադրութեան պատճառով սուլթանը անհանգիստ է: Նա փակվել է պալատի մէջ և ընդունում է միայն այն կերակուրները, որոնք պատրաստվում են նրա ներկայութեամբ: Զօրքերի մի նոր բաժին, որ կասկածված է անհաւատարմութեան մէջ դէպի սուլթանը, ուղարկված է Սե. Ճովի նաւահանգիստները: Նորեւրում մինիստր նշանակված Ա. Սեմեդ-Վեֆիկ նորից արձակված է և առաջին մինիստր նշանակված է Սա-լիկ-փաշա: Ներկայումս հաղորդում են, որ լորդ Գեօֆֆրին այլ ևս չի վերադառնալ իր պաշտօնին Կ. Պոլսի:

ԿՍՏՈՒՆ, 22 նոյեմբերի: Զինուորական դատարանը դատաւարացեալ Արաբի-փաշային մահուան պատժի, բայց խեղճը այդ պատիժը փոխարինեց աքսորի:

ՀՈՍՄ, 22 նոյեմբերի: Թաղաւորը ընդունեց Նեւայովի բանտերների ընկերութեան պատգամաւորներին, որոնք ներկայացրին թաղաւորին ընկերութեան պատուաւոր նախագահի վկայականը:

Ս. ՊԵՏԵՐՔՈՒՐԳ, 22 նոյեմբերի: „Пра-внѣ. Вѣст.“ լրագիրը հաղորդում է, որ երկ Սիմեոնովի գունդի տօնի պատճառով կայսրը և կայսրուհին այցելեցին Ս. Պետերբուրգ: Միևայդովի մանեքը գալով Թաղաւորը համբուրվեց Մեծ իշխան Վլադիմիր Ալեքսանդրովիչի հետ և ողջունեց գունդին: Գունդի օգնորված ուրան երկար ժամանակ լսվում էր ժողովրդական հիմնի հետ: Զօրաւարից յետոյ օֆիցերները հրաւիրվեցան Անիչկով պալատը Բարձրագոյն նախաձայնի:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 22 նոյեմբերի: Օսման-փաշա նորից նշանակված է պատերազմական մինիստր, Մուսթաֆա-բէյ Ֆինանսների մինիստր: Մինիստրութեան կազմակերպութեան մէջ դարձեալ փոփոխութիւններ են լինելու:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳԻՒԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ

Типогр. Главн. Упр. Главнонач. гражд. час., Лор-Мелик. ул. каз. д.